

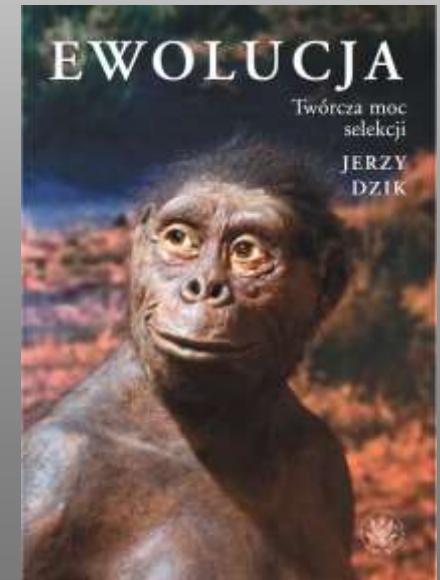
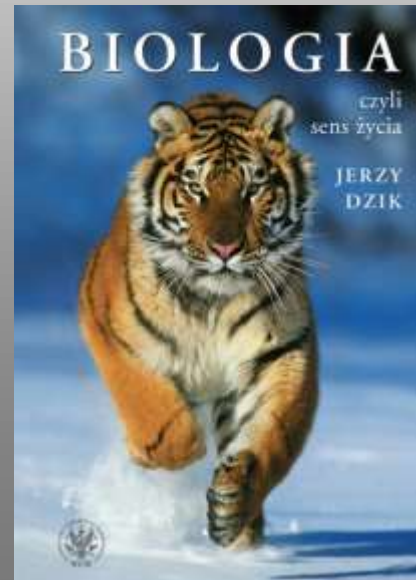
Ewolucja **3.**

NAUKOWY STATUS EWOLUCJI

Jerzy Dzik

*Instytut Paleobiologii PAN
Instytut Biologii Ewolucyjnej UW*

2022

ATRYBUTY

naukowości

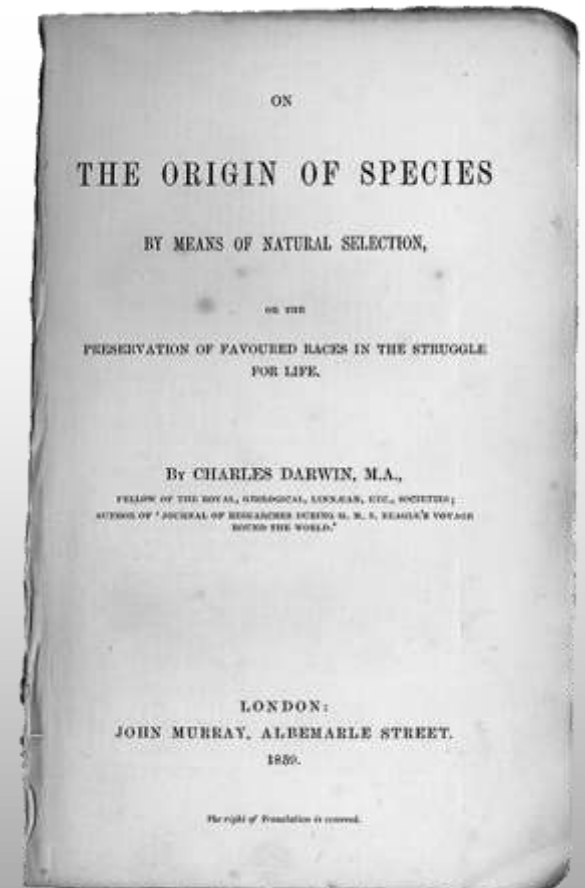
- **od teorii naukowej oczekuje się oszczędności metodologicznej**
- **a przede wszystkim predyktywności jako warunku testowalności (musi coś przewidywać, co da się sprawdzić doświadczeniem)**

czy teoria ewolucji spełnia te wymagania?

WŁAŚCIWOŚCI niezbędne do ewolucji

- zdolność do dziedziczenia cech
- od których zależy przetrwanie
- i losowa zmienność tych cech

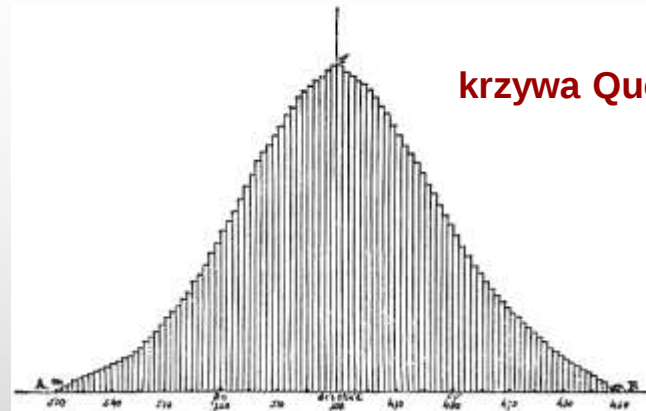
czym jest zmienność populacyjna?

ZMIENNOŚĆ populacyjna

L. Adolphe J. Quételet (1796-1874)
1835 statystyczny opis zmienności populacji ludzkiej

krzywa Quételeta

- zmienność pojmowano jako odchylenie od normy
- krzyżowanie uśrednia cechy w potomstwie

to była główna przeszkoda w uzasadnieniu teorii ewolucji

DOWÓD na ziarnistość dziedziczności

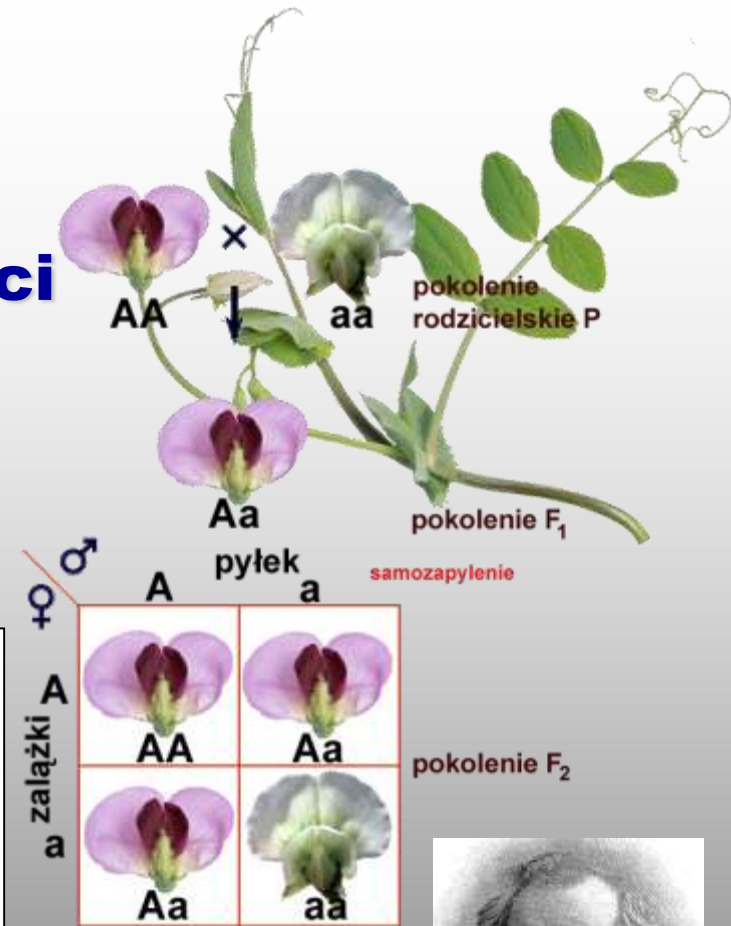
Gregor J. Mendel (1822-1884)
1866 rozszczepienie cech

- cechy dziedziczne rozszczepiają się niekiedy w drugim pokoleniu, zatem
- istnieją niezmiennie jednostki dziedziczności, choć krzyżowanie naprawdę może uśredniać cechy

zapomniane i ponownie odkryte – H. de Vries (1900) i inni

Hugo M. de Vries (1848-1935)

czy cechy dominujące nie powinny opanować populacji?

REGUŁA

Hardy'ego-Weinberga

dla dwu alleli
dwumian $(p + q)^2 = p^2 + 2pq + q^2$

Wilhelm Weinberg (1862-1937)
1908 dowód stałości proporcji alleli
niezależnie G.H. Hardy

- w rzeczywistości proporcje alleli pozostają stałe w populacji panmiktycznej
- ich proporcje opisuje wielomian

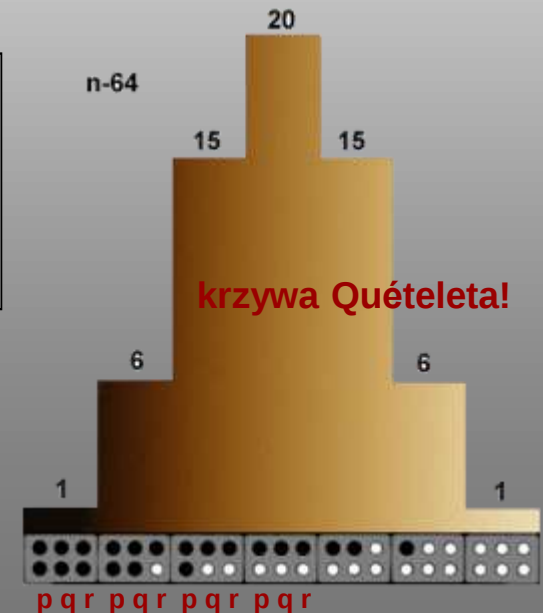
ale czym realnie są allele?

trójmian $(p + q + r)^2$
dla trzech alleli

allel	A	plemniki	a
częstość	p		q
A p	AA p^2	Aa pq	
jaja			
a q	Aa pq	aa q^2	

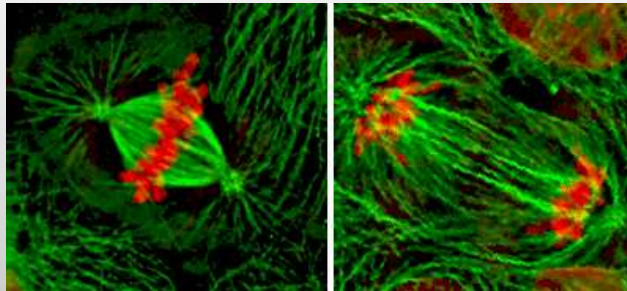
częstość genotypów

Krzanowska *et al.* (1997)

DZIEDZICZENIE

przez chromosomy

- lokalizacja mejozy w gonadach dowodzi odrębności linii zarodkowej od somy
- zaś przebieg rozdziału chromosomów i swoistość każdego z nich
- wskazują na związek z dziedziczeniem

Theodor Boveri (1862-1915)
1848 odkrycie chromosomów

August Weismann (1834-1914)
1890 wyjaśnił sens mejozy
1892 koncepcja somy

William Bateson (1861-1926)
idee genu, allelu i genetyki

koncepcja genu długo czekała na wyprowadzenie z pola metafizyki

GEN

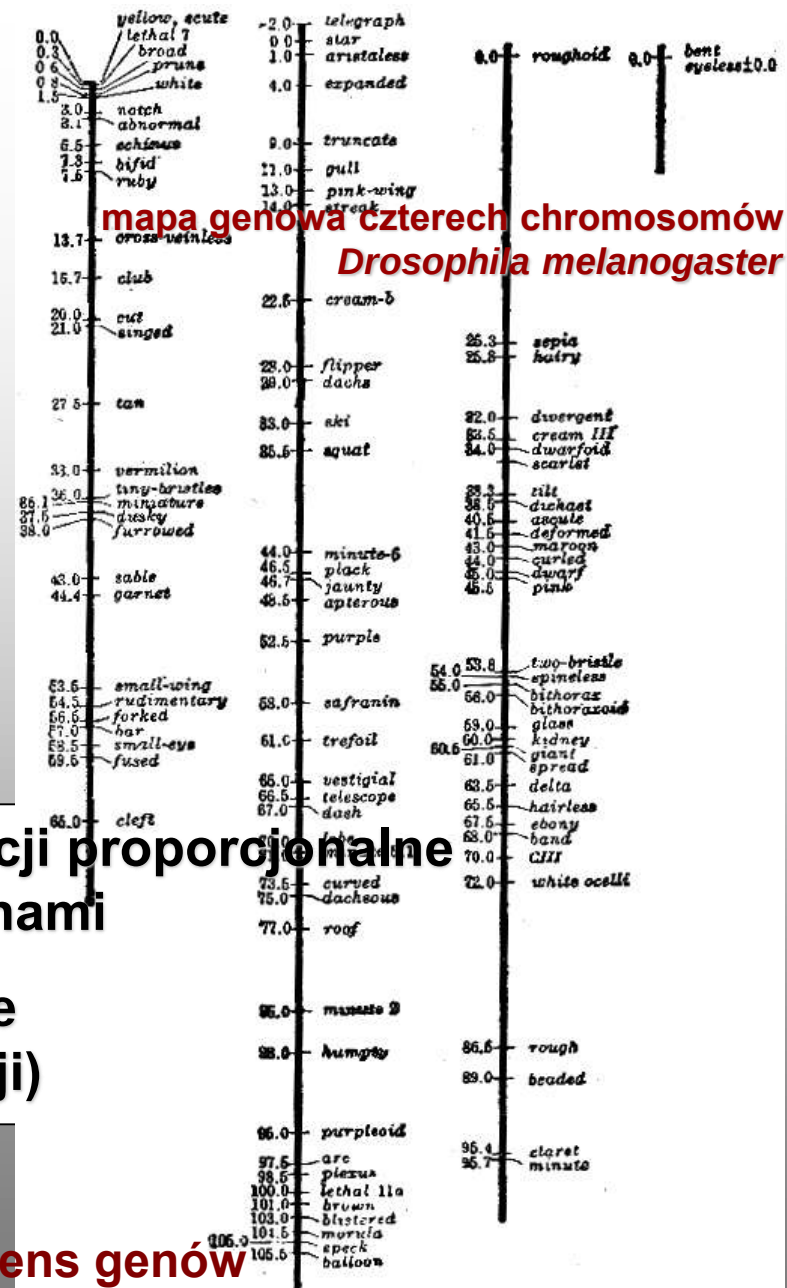
jednostka rekombinacji

Thomas H. Morgan (1866-1945)
1911 odkrycie *crossing over*

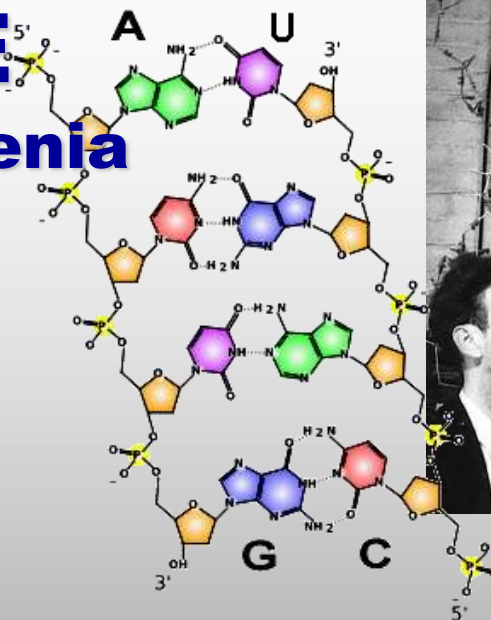
- prawdopodobieństwo rekombinacji proporcjonalne do liniowej odległości między genami
- geny rozpoznawane na podstawie objawów ich uszkodzenia (mutacji)

tajemnicą wciąż pozostawał fizyczny sens genów

Watson, J.D. & Crick, F.H.C. 1953. Molecular structure of nucleic acids. *Nature* 171, 737-738.

CHEMICZNE podłoże dziedziczenia

Francis H.C. Crick (1916-2004)
James D. Watson (1928-)

- powinowactwo par puryn i pirymidyn (A-U; C-G)
- wiązania peptydowe i estrowe mocniejsze od wodorowych
- pozwalają na rozdzielanie łańcuchów polinukleotydowych

trzeba tripletu do kodowania 20 aminokwasów czterema nukleotydami

TEORIA EWOLUCJI

dzisiejsza postać

Jacques L. Monod (1910-1976)

**działanie selekcją na populację obiektów
ściśle dziedziczących losową zmienność
nieuchronnie prowadzi do zmiany rozkładu zmienności**

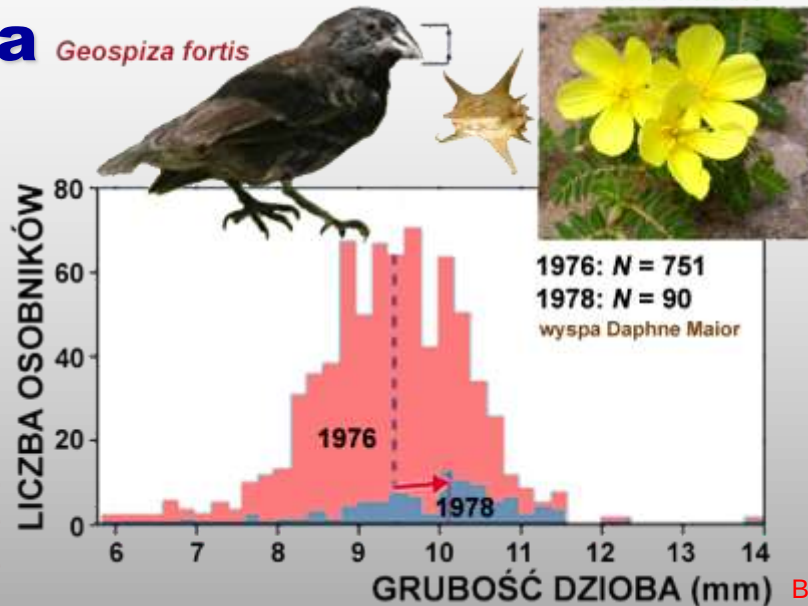
- **teoria Darwina wyjaśnia mechanizm zjawiska**
- **jest potencjalnie falsyfikowalna w każdym z aspektów**
- **nie różni się konstrukcją od teorii fizykochemii**
- **szeroko stosowana aplikacyjnie (hodowla!)**
- **zdolność do ewolucji jest istotą życia**

mechanizm dobrze potwierdzony przez badania terenowe

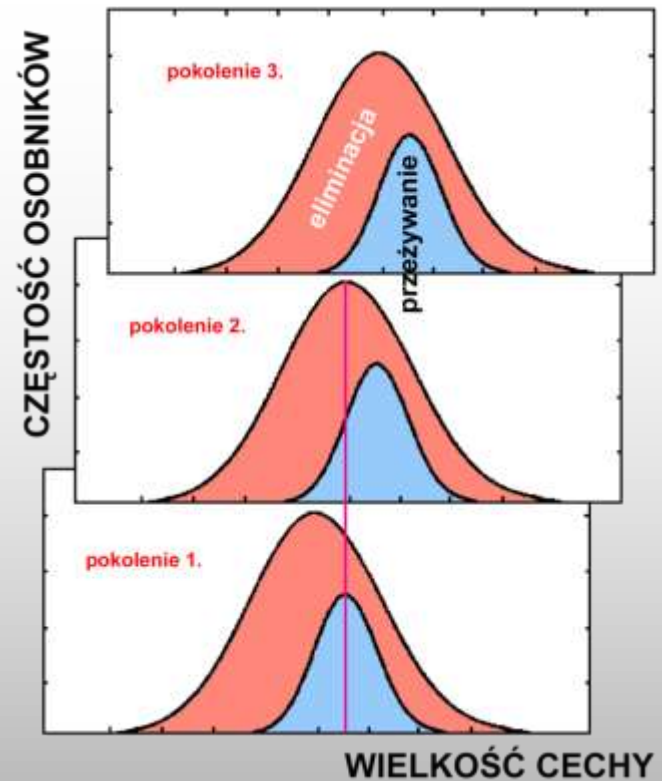
SELEKCJA

działa

Geospiza fortis

selekcja przez
ograniczenie
pokarmowe

Boag & Grant (1981)

- dobór sztuczny jednoznacznie dowodzi kierunkowych przemian struktury zmienności populacji
- są liczne obserwacje terenowe doboru naturalnego

nie ma wiarygodnej naukowej alternatywy dla teorii Darwina

KONCEPCJA permanentnego cudu

Discovery Institute w Seattle (USA)
propaguje koncepcję *intelligent design*

- dziś istniejące układy żywe są zbyt złożone,
by mogły powstać na skutek jednorazowego przypadku
- doskonałość świata żywego to skutek ewolucji jako
ciągłej adaptacji pod stałą nadprzyrodzoną kontrolą?
- ale wszak pełnego porządku w przyrodzie żywej nie ma

jedynie historia świata żywego wyjaśnia defekty w porządku przyrody

HISTORYCZNE

aspekty biologii

Adolf Seilacher (1925-2014)
Konstruktionsmorphologie

- objaśnienie złożoności anatomii i (bio)różnorodności wymaga więc odwołania do dwu aspektów życia:
- inżynierskiego – jako skutek adaptacji funkcji do środowiska
- historycznego – jako skutek przypadkowych zaszłości

biologii nie da się zrozumieć bez odwołania do przebiegu ewolucji

TEORIA EWOLUCJI

dwuznaczność pojęcia

filogeneza

- historyczny opis przebiegu procesu przyrodniczego

Ernst Haeckel (1834-1919)

teoria Darwina

- przyczynowe objaśnienie mechanizmu procesu ewolucji

Charles R. Darwin (1809-1882)

teoria Darwina nie umożliwia przewidywania przebiegu ewolucji

PROCES EWOLUCJI

a termodynamika

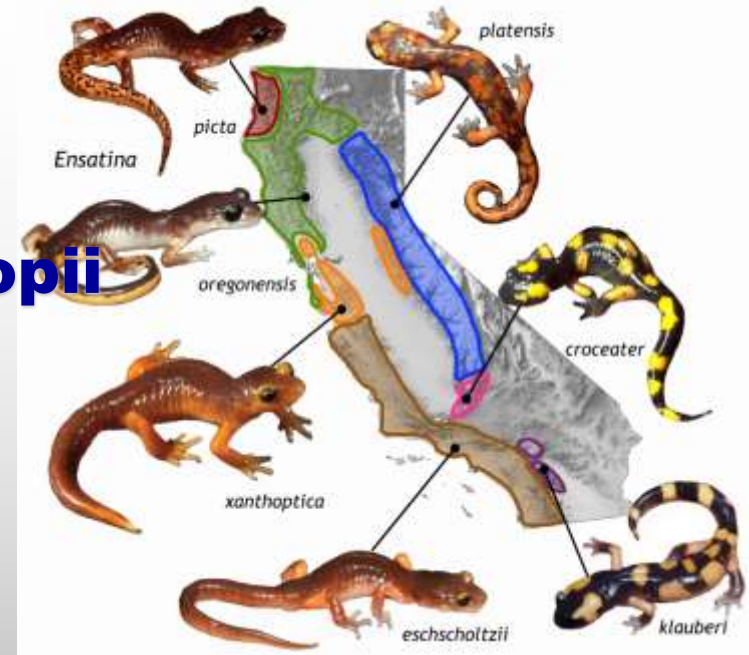
Erwin Schrödinger (1887-1961)
1944 ewolucja mimo generalnego wzrostu entropii

- **postęp ewolucyjny dokonuje się mimo 2. zasady termodynamiki bowiem**
- **selekcja wprowadza informację („negentropię”) do układów biologicznych choć**
- **losowe mutacje i duplikacje wprowadzają nieporządek i redundancję**

były jednak próby "pogodzenia" ewolucji z termodynamiką

SPECJACJA

jako przejaw wzrostu entropii

- Wilej & Brooks 1972: wzrost liczby gatunków oznacza wzrost nieuporządkowania
- czy rozdział puli genowej ogranicza postęp?
- czy raczej więcej nisz oznacza większą efektywność wykorzystania zasobów?

to losowe mutacje są źródłem nieuporządkowania systemu

SYSTEM

otwarty

Ludwig von Bertalanffy (1901-1972)
1928 *Kritische Theorie der Formbildung*
1933 koncepcja systemu otwartego

system to wyodrębnialny element rzeczywistości
o wewnętrznej strukturze

- **obiekty żywe różnej rangi (organizmy czy ekosystemy) mogą trwać niezmiennie dzięki przepływowi energii i materii ze środowiska**
- **to systemy otwarte – przez systemy zamknięte nie przepływa materia**

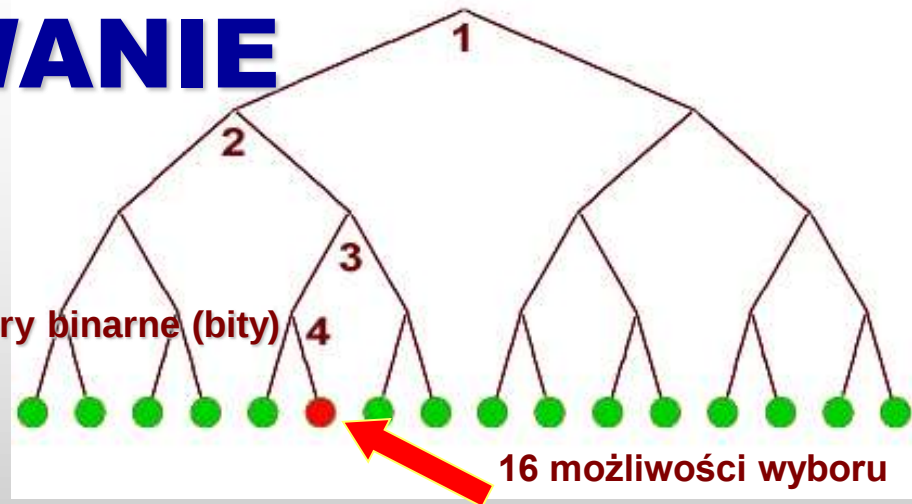
ale jak zmierzyć uporządkowanie systemu?

UPORZĄDKOWANIE systemu

Claude E. Shannon (1916-2001)
1948 teoria informacji

cztery wybory binarne (bity)

- teoria informacji umożliwiła kwantyfikację złożoności przekształcając jej opis w serię binarnych wyborów
- stosowalna do wszelkich obiektów, również żywych

Andrey N. Kolmogorov (1903-1987)
1965 uporządkowanie i złożoność obiektów fizycznych

informacja strukturalna nie ukazuje sensu organizacji biologicznej

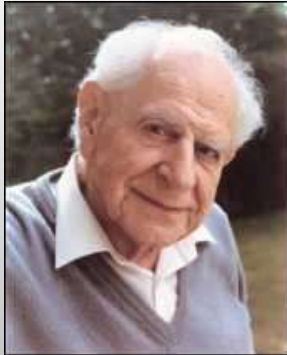
ORGANIZACJA

mierzona zawartością informacji

- *informacja strukturalna*; opis rozmieszczenia jego elementów: atomów w komórce 10^{12} bitów, ale nukleotydów tylko 10^7 bitów, do tego 60 % duplikacji
- *uporządkowanie* układu to długość algorytmu do jego wygenerowania, opis da się uprościć:
np. 10(1) zamiast 1111111111
- *informacja funkcjonalna*; opis sposobów wykorzystania zasobów środowiska do wzrostu i samopowielania

miarą organizacji biologicznej jest informacja funkcjonalna

NIEPRZEWIDYWALNOŚĆ ewolucji

Karl R. Popper (1902-1994)
1936 (1957) odrzucenie praw rozwoju historycznego

- **selekcja losowej zmienności na podstawie użyteczności funkcjonalnej stwarza „wynałazki”**
- **wzrasta poziom organizacji układów żywych**
- **uniemożliwia to predykcję przebiegu ewolucji**

nie może więc być historycznych praw przebiegu ewolucji

WSPÓLNOTA

w unikaniu odniesień do historii

- **filogenetyka – budowa systemu naturalnego**
- **biologia ewolucyjna – studia genetyki populacji**
- **paleobiologia – statystyczne prawidłowości**

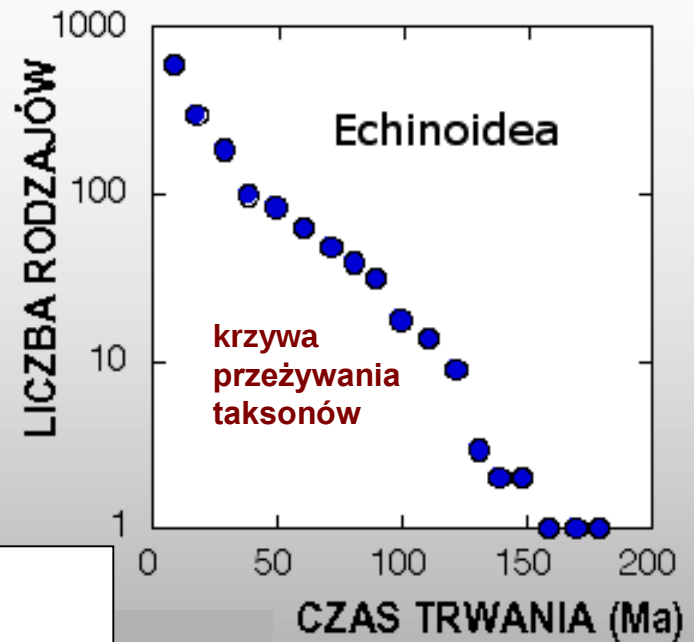
jak uniknąć historycyzmu i opowiadania historyjek?

PRAWIDŁOWOŚCI w przebiegu ewolucji

George G. Simpson (1902-1984)
kwantyfikacja tempa ewolucji

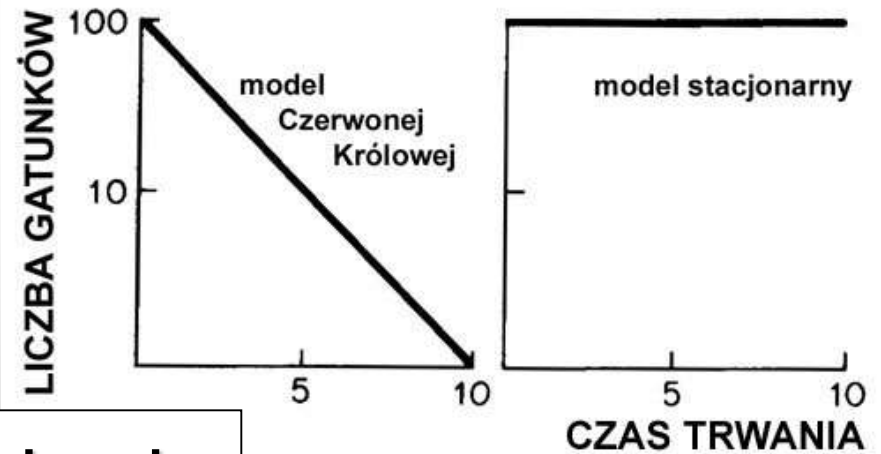
- **postulat: ilościowa analiza zasięgów gatunków uczyni z paleontologii naukę**
- **początek i koniec niezmiennego w czasie gatunku, czyli ewolucja = specjacja**
- **oznacza wertykalną koncepcję taksonu**

Van Valen (1973)

zasięg czasowy gatunku paradygmatem paleobiologii ilościowej

NAPĘD ewolucji

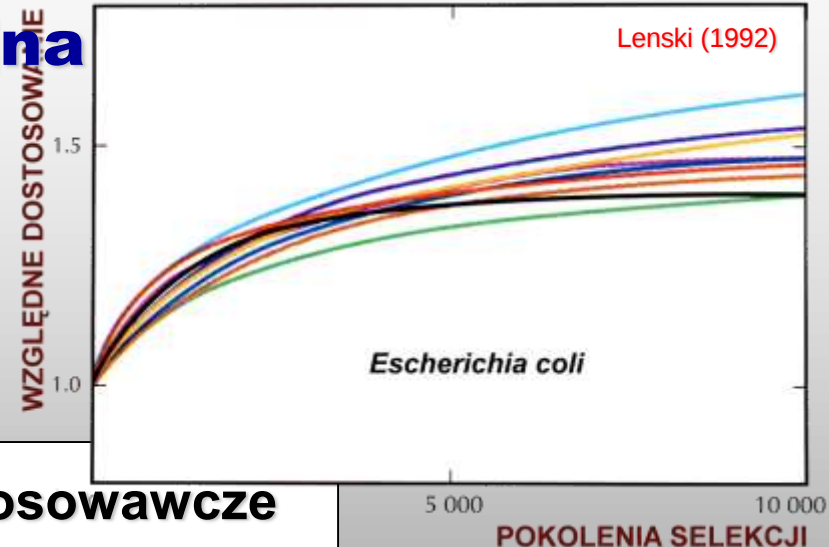
Hoffman & Kitchell (1984)

- 1973 L. Van Valen: tempo wymierania niezależne od czasu trwania gatunku; dostosowanie nie wzrasta, bo niszczy je „wyścig zbrojeń”
- N.C. Stenseth & J. Maynard Smith: zmiany środowiska abiotycznego wymuszają dostosowanie
- zmiana warunków biotycznych lub abiotycznych warunkiem ewolucji

czy da się to sprawdzić eksperymentalnie?

BIOLOGIA EWOLUCYJNA

czyli genetyka populacyjna

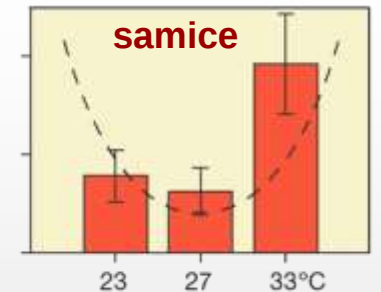
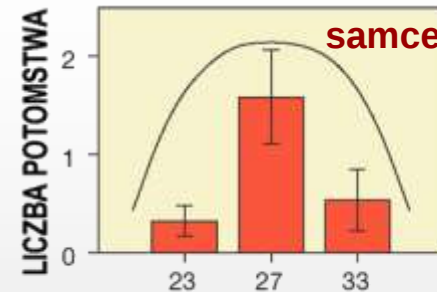

- jeślibyśmy znali optimum przystosowawcze
- i odchylenie od niego średniej dla populacji
- można by przewidzieć kierunek zmian w krótkiej skali czasu (ekologicznego)
- co niewiele ma wspólnego z (makro)ewolucją

selekcja na podłożu ubogim w glukozę

miarą przystosowawczej optymalności jest *fitness*

FITNESS **a testowalność**

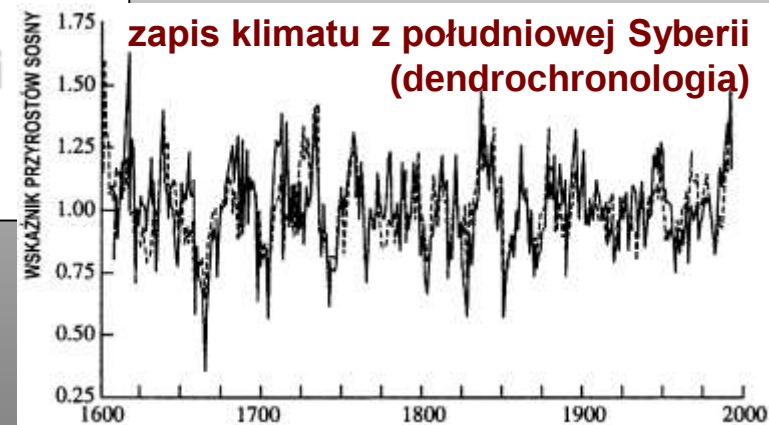
TEMPERATURA INKUBACJI

Warner & Shine (2008)

niższe *fitness* agam inkubowanych w temperaturze niewłaściwej dla płci (determinacja wymuszona hormonalnie)

- *fitness – lifetime reproductive success* stosowane do określonej sytuacji ewolucyjnej kryterium optymalności to
- dostosowanie jako miara adaptacji
- mierzalne w stałych warunkach

Arbatskaya & Vaganov (1997)

zamiast w laboratorium można ewolucję symulować w komputerze

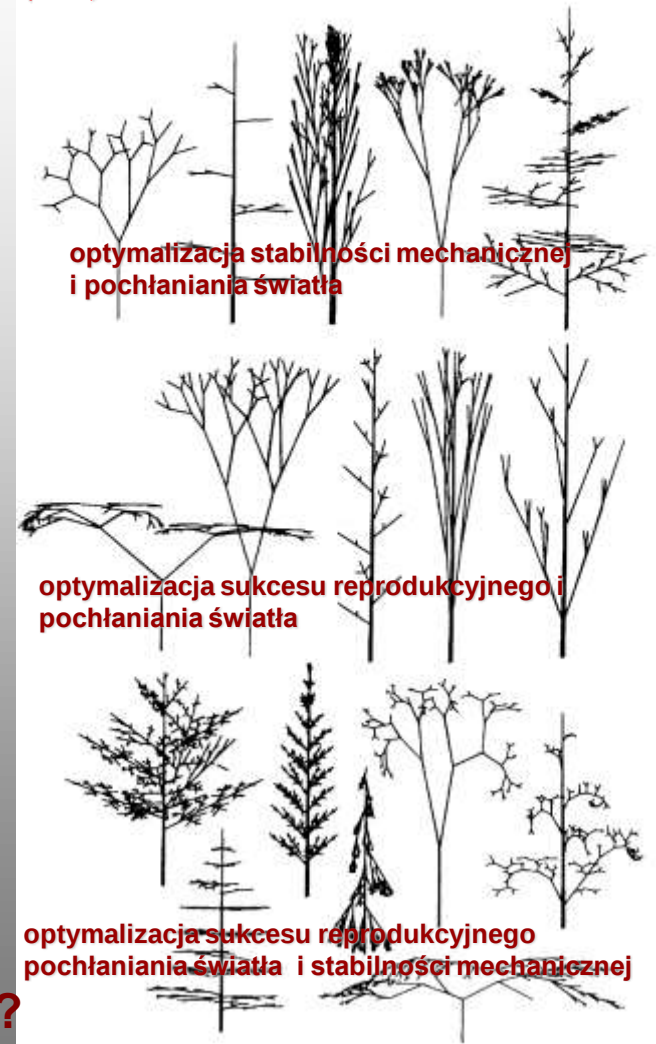
SYMULACJE

ewolucji *in silico*

- określenie intensywności losowych mutacji i kierunkowej selekcji wystarcza do przeprowadzenia symulacji
- precyzuje i wzmacnia intuicję co do natury procesu

dlatego jednak nie daje się pominąć historii?

Niklas (1994)

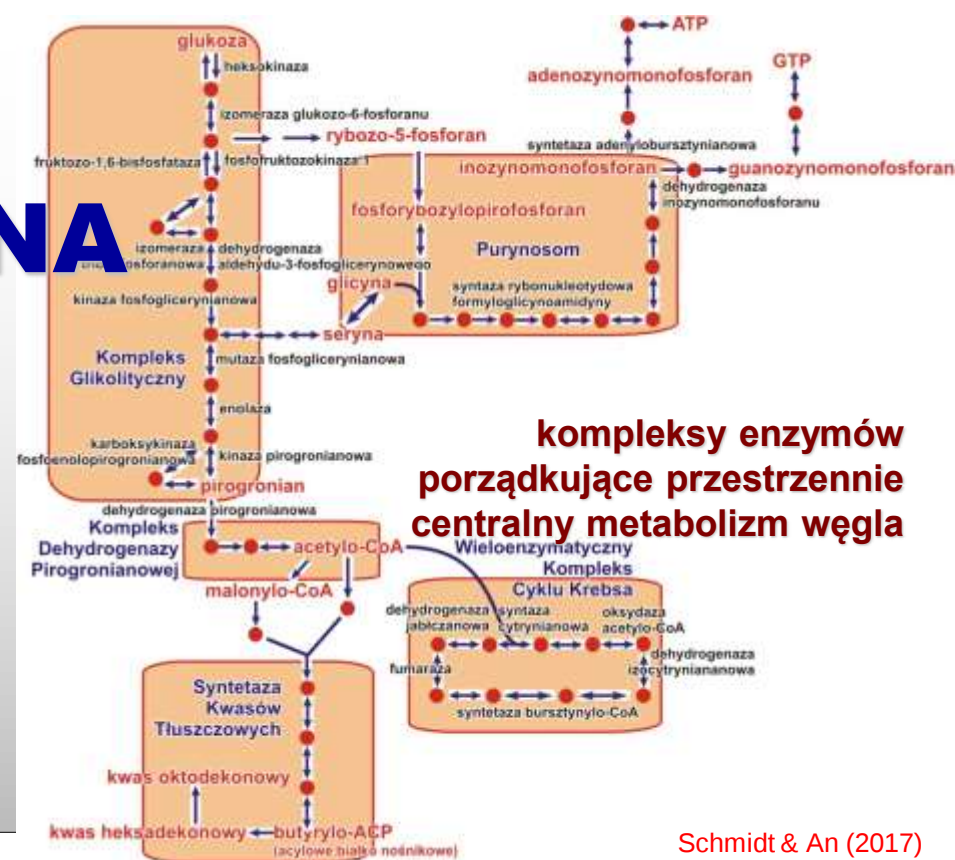
PRZESTRZENNA organizacja życia

Peter D. Mitchell (1920-1992)

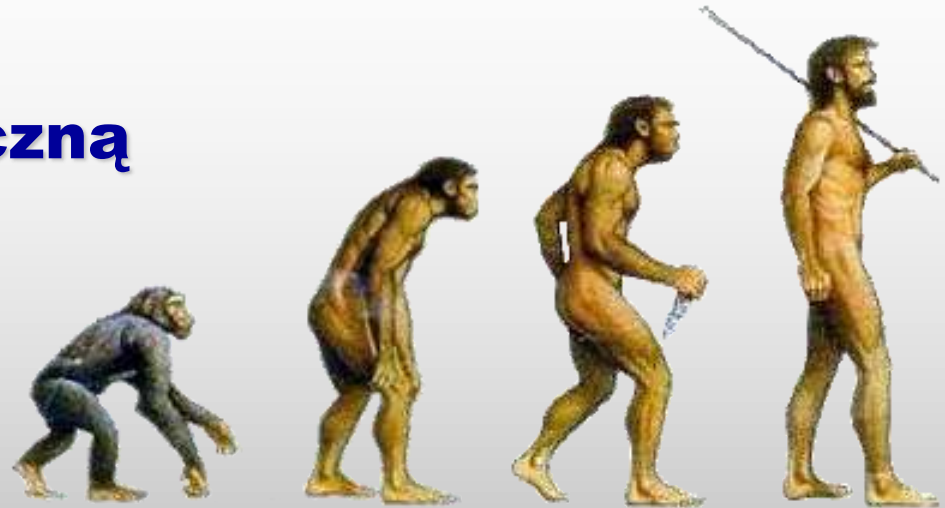
- 1961 P. Mitchell: reakcja oksydacyjnej fosforylacji w mitochondriach nie jest stechiometryczna
- bo daje gradient protonów przez błonę
- procesy biochemiczne są uporządkowane przestrzennie

to aspekt biologii nieredukowalny do chemii

BIOLOGIA

jest nauką historyczną

- istotą życia jest zdolność do ewolucji
- życia nie da się pojąć bez odwołania do wymiaru czasowego – jego historii
- nie ma więc innej biologii niż ewolucyjna

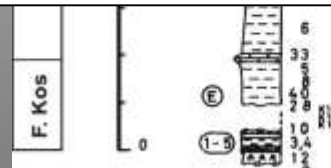
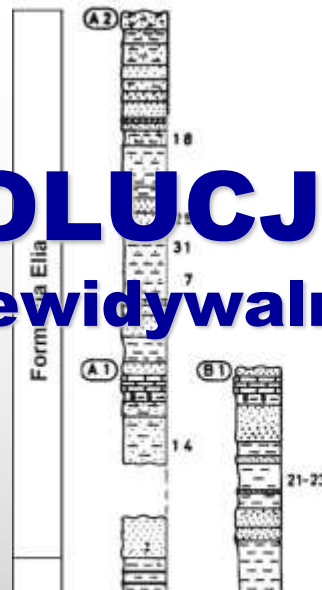
ale jak pogodzić historię z fizyką?

"MIKROEWOLUCJA"

seria zdarzeń przewidywalnych

- stabilność selekcji przy zamkniętej puli genowej umożliwia predykcję
- jednomodalny i normalny rozkład przejawem swobodnego krzyżowania
- podobieństwo sąsiednich próbek przejawem przepływu genów

odmienność próbek skrajnych to makroewolucja

Büttner (1982)

próbka z populacji kopalnej

ROZWIĄZANIE

problemu historycyzmu w biologii

Günther Wächtershäuser (1938-)

1988 retrodykcja zastosowana do ewolucji szlaków metabolicznych

retrodykcja
innowacji biochemicznych

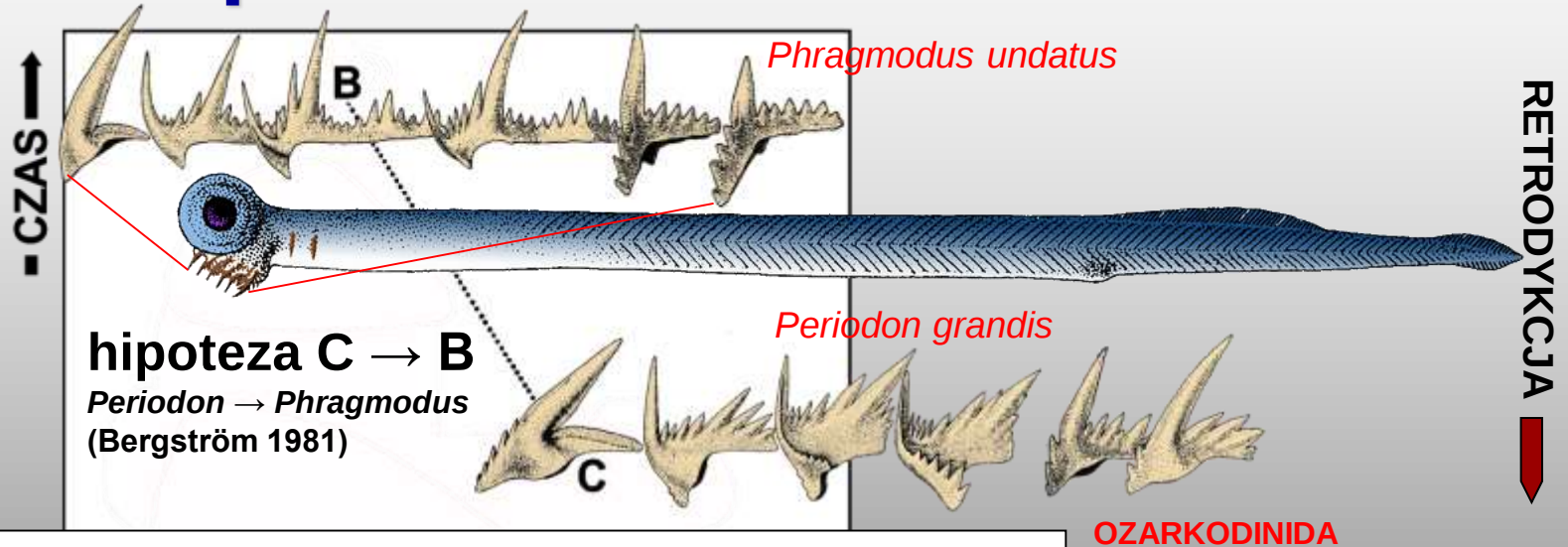

Caetano-Anollés (2014)

- fundamentem nauk przyrodniczych jest podejście hipotetyczno-dedukcyjne:
- z teorii wynika przewidywanie przyszłego stanu konfrontowane z danymi empirycznymi
- niemożliwe w odniesieniu do przebiegu ewolucji

jedynym dostępnym przewidywaniem jest retrodykcja

HIPOTEZY przodek-potomek

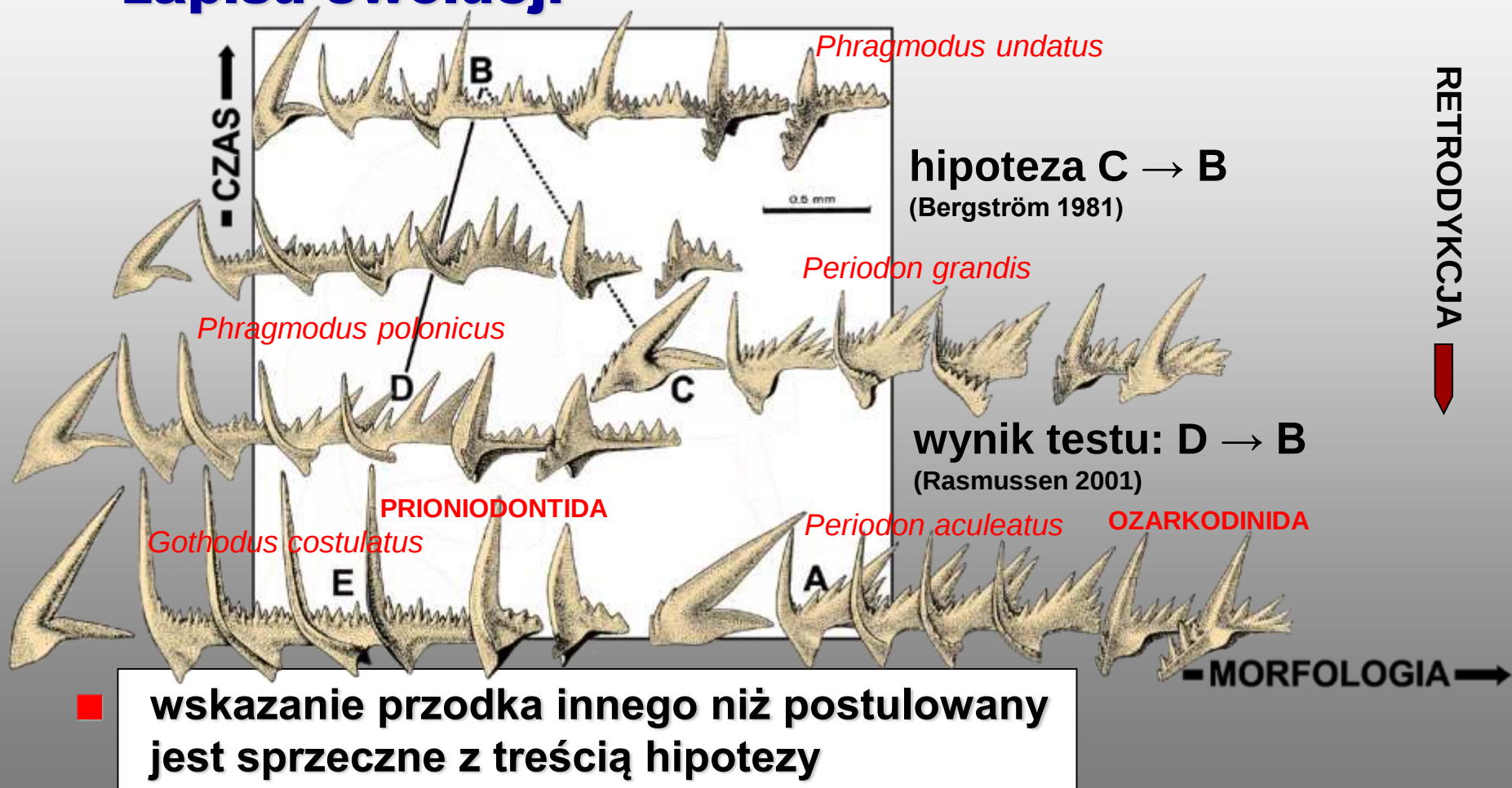
- wnioskowanie o przebiegu ewolucji możliwe tylko wstecz osi czasu
- też z powodu dywergentnej natury ewolucji

— MORFOLOGIA —→

można mieć wielu potomków ale tylko jednego przodka

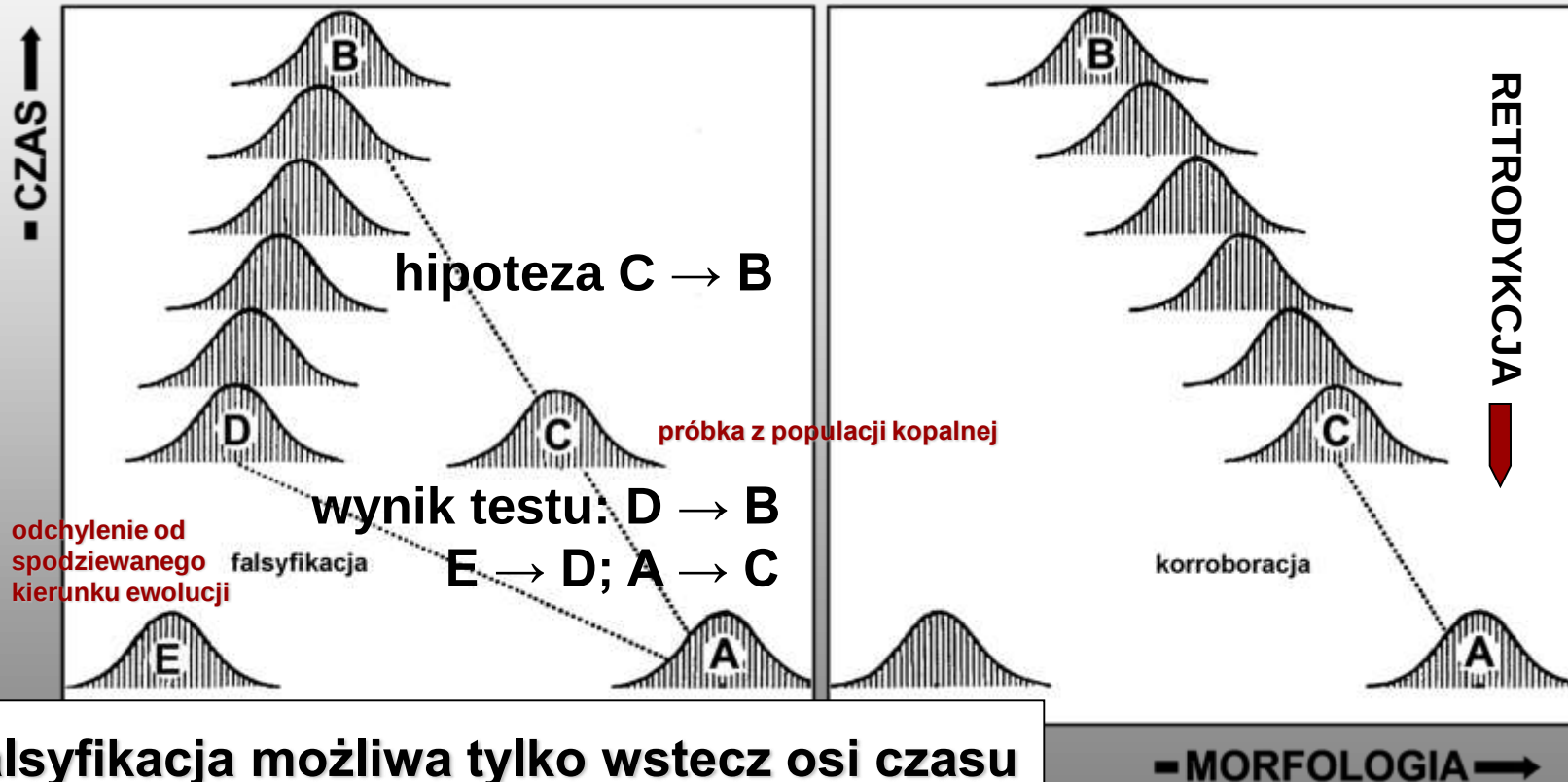
ODCZYTANIE

zapisu ewolucji

FALSYFIKOWALNOŚĆ

hipotez przodek-potomek

■ falsyfikacja możliwa tylko wstecz osi czasu

gęste opróbkowanie przenosi sprawę z makro- do mikroewolucji

GRANICA

biologii predyktywnej i historycznej

- **rezultat stabilnej selekcji przy określonej puli genowej jest przewidywalny**
- **więc zejście do czasu ekologicznego umożliwia predykcję epizodu ewolucyjnego**
- **przez gęste opróbkowanie zapisu można złączyć paleobiologię z biologią ewolucyjną**